

Ալեքսանդր Շիրվանզադե

Նամուս

6

Վիրավորված սրտով, փշրված հույսերով Սեյրանը բաժանվելով Սուսանից, տուն չվերադարձավ: Նա դժվարությամբ բարձրացավ պարսպի վրա, ցած իջավ սանդուղքով դեպի իրանց բակը, սանդուղքը կրկին դրեց յուր առաջվա տեղը, դուրս եկավ փողոց: Գիշերից բավական անցել էր, փողոցներում ոչ ոք չէր երևում : Սեյրանը քայլերն ուղղեց դեպի ներքին փողոցը: Նա գնում էր գլխակոր, թույլ ու անհաստատ քայլերով, անգիտակցաբար, առանց ինքն իրան հարցնելու, թե ո՛ւր է գնում և ինչո՛ւ է գնում: Ուրեմն այդպես, Սուսանին նրա ձեռից խլում են և տալիս են Քյոչարանց Ռուստամին, այն «սև երես», «այբեժառ», «սատանայի կերպարանք ունեցող» Ռուստամին: Իսկ Սուսա՞նը: Նա էլ հոժար է գնալու, նա վախենում է Սեյրանի հետ փախչելուց: Դատարկ բան է, նա սուտ է ասում, թե յուր ծնողների նամուսն է պահում: Ո՛չ, նա չի սիրում Սեյրանին, չի սիրում . եթե սիրեր, ուրախությամբ ձեռը կտար նրան և կասեր . «ա՛ռ, տար ինձ, Սեյրան, ուր որ ուզում ես, ես քոնն եմ, ես ոչ ոքից չեմ վախենում»: Քի՛չ են պատահել այդպիսի բաներ, քիչ է պատահել, որ տղան աղջկան փախցնի նրա ծնողներից: Քարասիրտ աղջիկ, դու հոգի չունիս, սիրտ չունիս, չես իմանում, թե Սեյրանը ինչքան է չարչարվում քեզ համար: Չէ՛, եթե դու իմանայիր, այդպիսի պատասխան չէիր տալ: Դու կընկնեիր Սեյրանի գիրկը, լաց կլինեիր, արտասուքով կողողեիր նրա ձեռները, կաղաչեիր, կպաղատեիր, որ քեզ ազատի քո հոր ճանկերից: Ախ, Սուսան, Սուսան, այս ի՛նչ օրի հասցրիր Սեյրանին . ուրեմն դու մոռացա՞ր այն գիշերվա խոսքերդ . «Սեյրան, ես քեզ սիրում եմ և հավիտյան չեմ մոռանալ»: Որտե՞ղ մնաց քո այդ սերը, հիմա ինչո՞ւ Սեյրանի

Յատուկ Պոէմ

վիզը կտրեցիր և գիշերվա կիսին գցեցիր փողոցները: Ո՞ւր եմ գնում և ինչո՞ւ, խելքս կարծես տեղը չի, արտասանեց հանկարծ Սեյրանը, ընդհատելով յուր մտածմունքները:

Նա փողոցի մեջտեղում կանգ առավ և նայեց յուր չորս կողմը: Ոչ ոք և ոչինչ չկար, բացի գիշերային խավարից: Մի քանի
վայրկյան նա մնաց կանգնած, հետո դարձյալ շարունակեց յուր

ճանապարհը: Ինչե՜ր է մտածում նա, հը՞մ, մի՞թե Սուսանը կարող է մոռանալ Սեյրանին, մի՞թե չի սիրում: «Հապա ինչո՞ւ է այդ օրն ընկել, այդպես լղարել, մաշվել»: Ո՞րտեղ է այն առաջվա Սուսանը: Նա չկա, նրա միայն կմախքն է մնացել: Ա՜խ, տեր աստված, ինչպես է փոխվել խեղճ աղջիկը այս երեք ամսվա մեջ: Աչքերը փոսերի մեջ են թաղվել ու պլոզվել, այն առաջվա կարմիր թշերը նարնջի պես դեղնել են, այն առողջ մարմինը հալվել է, փորը մեջքին է կպել, վիզը բարակել է: Չէ՛, չէ՛, Սեյրանը չարաչար սխալվում է, Սուսանը նրան սիրում է և սերն է, որ խեղճ աղջկան այդքան փոխել է: Բայց ի՞նչ սեր է այդ, որ չի կարողանում հաղթել ուրիշ մնացյալ զգացմունքներին, ծնողական սիրուն . ինչո՞ւ Սուսանը այնքան կամքի ուժ չունի, որ ոտնակոխ անելով հասարակական կարծիքը, արհամարհելով ավանդական նախապաշարմունքները, ընկնի յուր սիրեկանի գիրկը և վայելի այն երջանիկ օրերը, որ շատ քիչ մահկանացուներին է վիճակված այս անցավոր աշխարհում: «Փախչե՞լ, փախցնե՞լ, հըմ ի՞նչ եմ ասում, ի՞նչ եմ դուրս տալիս, փախցնե՞լ: Մի հարցնող լինի, ո՞ւր կարող եմ ես նրան փախցնել և ինչպե՞ս: Ոչ փող ունիմ, ոչ էլ մի արհեստ գիտեմ, որ կարողանամ պահել թե՛ նրան և թե՛ ինձ: Ինչ անխելքություն, ինչո՞ւ ես արհեստ չսովորեցի, որ այսօրվա օրը ինձ հարկավոր է գալիս: Էհ, դրա մասին այժմ ուշ է մտածել»: Այո, ուշ է, ո՞ւր գնա այժմ Սեյրանը, տեր աստված, ի՛նչ անի, ո՞ւմը գանգատվի: Մի՞թե գնա հոր առաջ չոքի, մեղա գա, աղաչի, պաղատի, որ նա մի կերպ Բարխուդարի հետ հաշտվի: Հը՛ը, ի՞նչ կլսի Հայրապետը յուր որդու խոսքը: Ասենք թե, նրան խղճալով, լսեց էլ, մի՞թե խեղճ մարդը կարող է այսուհետև մի բան անել: «Առանց ինձ էլ, նա երեք ամիս է, որ ամեն կերպ աշխատում էի հաշտվելու: Բայց ի՞նչ արավ: Բարխուդա՜րը: Օօօ, Բարխուդարը գազան է, նրան մոտենալ չի կարելի, թեկուզ աշխարհը տակնուվրա լինի նա յուր թքածը լիզող մարդ չի: Քանի պարիսպը չկար, Սեյրանը հույս ուներ, իսկ այժմ շինվեց այն և մինչև հավիտյան

կմնա նրա ու Բարխուդարի մեջ, ինչպես մի անհաղթելի խոչընդոտ բարեկամության: Ի՞նչ, ի՞նչ ասաց,

Բարխուդարը յուր ասածի մարդ է,
թքածը լիզողը չի՞, հաստատ կամք ունի՞: Չէ, հապա ութ-ինը

տարի սրանից առաջ նրա տված խոսքը: Այդ է մի՞թե նրա հաստատակամությունը, այդպե՞ս է կատարում նա յուր տված խոստումը: Պարծենկոտ մարդ, ինչո՞ւ մոռացար քո խոսքը, այդ մի՞թե անազնվություն չէ»:

Սեյրանը կրկին կանգ առավ և մի քանի վայրկյան նայեց յուր չորս կողմը: Հետո դարձյալ շարունակեց յուր ճանապարհը և կրկին սկսեց մտածել ու ինքն իրան խոսել . «Տեր աստված, տեր աստված, ինչե՞ր եմ դուրս տալիս, ո՞վ է Բարխուդարը, ի՞նչ եմ պահանջում ես նրանից: Չէ՞ որ նա հայր է, այն էլ հին, վաթսուն տարեկան մարդ . միթե՞ ես լինեի նրա տեղը, ուրիշ կերպ կվարվեի: Չեմ կարծում: Նա ասում է «նամուսս չի վերցնիլ, որ աղջիկս մի տղայի հետ գիշերները սովբաթ անի, մարդիկ թքով կհանեն աչքս»: Ճշմարիտ է, որ «մարդիկ թքով նրա աչքը կհանեն»: Մարդիկ, մարդիկ, դուք, օ՛օ՛օ, դուք պատրաստ եք ամեն մի վայրկյան, ամեն մի քայլափոխում մրոտել, ցեխ քսել ուրիշների երեսին և այդ ձեզ բավականություն է պատճառում: Ուրիշների կեղտոտությունը ձեզ ուրախություն է պատճառում, որովհետև քաջություն է տալիս ներողամտությամբ վերաբերվելու ձեր սեփական կեղտոտություններին: Բարխուդարը մինչև հիմա իրան ձեր կեղտից ազատ պահելու համար ձեզանից հեռու է ապրել, չի խառնվել ձեզ հետ, և դուք, այդ տեսնելով, իհարկե, նրա հպարտությունը տանել չէիք կարող: Դուք գիշեր ու ցերեկ մտածում էիք, թե ինչպես աներ, որ մի արատ գտնեք նրա կյանքում, որպեսզի նրան ձեզ հետ հավասարացնեք: Աշխատեցիք և ձեզ հաջողվեց գտնելու: Դուք լուն ուղտ շինեցիք: Բայց, տեր աստված, ո՞վ, ո՞վ . . . »:

Սեյրանը այստեղ հանկարծ երկու ձեռներով մի հարված տվավ գլխին և մնաց մեխված փողոցի մեջտեղում: Կար մի կետ, մի նշանավոր խնդիր, որի մասին նա մինչև այդ ժամանակ չէր մտածել և չէր էլ հիշում մինչև անգամ: Բայց ահա նույն վայրկյանին, երբ նա անիծում էր մարդկանց, նույն վայրկյանին այդ խնդիրը ծագեց նրա գլխում: Սեյրանը սկսեց ուժ տալ յուր հիշողության մի ինչ-որ բան

մտաբերելու: Մի քանի րոպե մնաց այդ դրության մեջ: Ստեպ-ստեպ

նա գլուխը բարձրացնում էր և, ձեռները օդի մեջ տարածելով,
կրկնում, «ո՞վ, ո՞վ լինի, ո՞վ լինի»: Հանկարծ նա ձեռները

կրկին խփեց գլխին և սկսեց ինքն իրան խոսել այնքան բարձր ձայնով, որ եթե մեկը քսան քայլ նրանից հեռու լիներ կանգնած, հեշտությամբ կարող էր լսել և հասկանալ նրա խոսածը:

«Վա՛յ իմ գլխին, ինչո՞ւ եմ ապրում, էլ ինչ երեսով եմ ուրիշներին մեղադրում, քանի որ ես անպիտան եմ և միակ մեղավորը, ասում էր նա, գլխի մազերը փետտելով և շրթունքները կրծոտելով: Լեզու, քեզ ստեղծողին ինչ ասեմ, պիտի չորանայիր, տակիան լինեիր ինչպես մի փայտի կտոր, որ այն օրը ջահելների մեջ չխոսեիր . Սեյրան, աստված քո բողազդ կապեր, որ այն սևացած օրը, սրանից երեք ամիս առաջ, ընկերներիդ հետ քեֆ անելիս, այն լեղին չլակեիր: Ինչ արի ես, ինչ արի, իմ ձեռքով տունս քանդեցի: Կե՛ր, կե՛ր, Սեյրան, հախդ է . . . բայց, տեր աստված, ախար չէ՞ որ ես ուրիշ կերպ եմ ասել, չէ՞ որ ես միայն ասացի . «շուտով ես էլ եմ պսակվելու Քյոխանց Բարխուդարի աղջկա հետ»: էհ, հերիք էր, հերիք էր, չար լեզուների համար հենց այսքանն էլ բավական էր, ճոթը տվի նրանց ձեռը, և ահա նրանք մի մեծ կծիկ են փաթաթել: Ի՞նչ անեմ հիմա, ի՞նչ կարող եմ անել: Ոչինչ, ուշ է, անցյալը չի կարելի հետ բերել . . . »:

Սեյրանը շվարված հայացքը խավարի մեջ ձգեց յուր չորս կողմ: Նա բավական հեռացել էր իրանց արվարձանից և այժմ գտնվում էր ներքին փողոցներից մեկի ծայրում, ուր քաղաքի հին եկեղեցին էր գտնվում: Այստեղ ոչ ոք չկար . նա մոտեցավ պատին, մի բավական մեծ քար շուռ տվավ և նստեց նրա վրա:

Պարզ երկնքում աստղերը փայլում էին: Սեյրանը բարձրացրեց յուր գլուխը և սկսեց նայել երկնքին: Ինչե՛ր էին անցնում այս րոպեին նրա գլխով: Բուռն զգացմունքների ճնշման ներքո նրա միտքը երերում էր, ինչպես մի փոքրիկ մակույկ լայնատարած ծովի ալիքների մեջ: Ծնողներից անարգված, սիրելիից մերժված պատանին այնքան վշտացած էր կյանքից, որ նա յուր գոյության համար չէր տեսնում ոչ մի հենարան: Մի ահագին ծանրություն ճնշում էր նրա սիրտը, և նա ուժ էր անում ազատվելու այդ ծանրությունից, բայց իզուր: Որպեսզի

գեթ մի քանի րոպե փարատի յուր դառն մտածմունքները, Սեյրանը սկսեց երգել մի

ինչ-որ ժողովրդական
երգ: Նա սկսեց ուրախ երգ, բայց մի քանի բառեր չարտասանած,

եղանակը փոխվեց, և թույլ ու հազիվ լսելի ձայնով սկսեց մտմտալ խիստ տխուր մի եղանակ: Մի քանի րոպե մտմտալուց հետո նա ճակատը սեղմեց երկու ձեռներով և հայացքը բևեռեց գետնին:

Չէ, չէ, ո՞վ է ասում, որ ես կորած, փչացած եմ, արտասանեց Սեյրանը, հանկարծ ձեռները ճակատից հեռացնելով: Սուտ է, ես դեռ կենդանի եմ, ո՛վ է ասում, թե Սուսանը ձեռիցս դուրս եկավ, այդ էլ սուտ է: Կտանջվեմ, կչարչարվեմ, ոտաբաց, գլխաբաց չոլերը կընկնեմ, բայց չեմ թողնի, որ իմ սիրականին իմ ձեռքից խլեն, և նա էլ ո՛վ, հըմ . Քյոչարանց Ռուստամը: Հողը գլխիդ, Սեյրան, բաս դու մարդ չե՛ս, բաս քո նամուսը շները կերել են . . .

Նա կրկին գլուխը բարձրացրեց, նայեց այս կողմ, այն կողմ և կրկին ձեռը դրավ ճակատին:

Գլուխս, կարծես, տաք ջրի մեջ խաշվում է, ճակատիս թելերը տրաքվում են: Ինչպես եմ դողում, այդ ինչի՞ցն է, տեր աստված: Ցուրտ էլ չի, որ ասեմ, թե մրսում եմ: Ճակատս, ճակատս այրվում է: Իսկ սիրտս, օօօ՛, նա մորթված ծտի պես թրթռում է, կարծես, ուժ է անում, որ դուրս գա կրծքիս տակից:

Նա ձեռը դրավ ձախ կողքին:

Զարմանալի բան, հենց միևնույն երեկո, երբ Սեյրանը Սուսանի հետ ուրախ-ուրախ խոսում էր, էլի թրթռում էր նրա սիրտը: Ինչո՞ւ, այն ժամանակ հո այս ցավերը չուներ: Բայց ոչ, այն ժամանակվա թրթռոցն ուրիշ էր և այսպես չէր թրթռում, չէր նեղացնում, տանջում նրա հոգին, ինչպես այժմ: Ո՛չ, այն ժամանակ նրա համար քաղցր, դուրեկան էր այս թրթռոցը, իսկ հիմա . . . օօ՛օ . . . կարծես թե միևնույն սիրտը չէ:

Սեյրանը նայեց երկնքին: Երկինքն էլ, աստղերն էլ, ամենն էլ փոխվել են նրա աչքում: Ախ, ինչպես այն երեկո ուրախ-ուրախ ծիծաղում էին նրա երեսին այս աստղերը, իսկ հիմա որքան թթված

դեմքով են նայում նրա վրա: Մի՞թե նրանք էլ ծաղրում են Սեյրանին:
Խավարի միջից մի թույլ ձայն հասավ Սեյրանի ականջներին,

և նրա մտածմունքները փարատեց: Փողոցի մյուս անկյունից էր լսվում այն ձայնը: Այդ թաղի մեղմ հնչյուններ էին, որոնք պարսկական երգչի հանդարտ կլկլոցների հետ խավար մթնոլորտի մեջ տարածվելով, հասնում էին Սեյրանին: Որտե՛ղ է այդ ուրախությունը, ի՞նչպիսի բան է: Որտեղ որ է, թաղը մոտ տեղումն են ածում, բայց ձայնը, կարծես, խեղդված է և գետնի տակից է դուրս գալիս:

Սեյրանը բարձրացավ տեղից և դիմեց դեպի այն կողմ, որտեղից գալիս էր երաժշտության ձայնը: Այս ու այն կողմ նայելով, նա հասավ փողոցի հանդիպակաց անկյունը: Այստեղ նրա հայացքը ընկավ դեմուդեմ շինության ներքին հարկում գտնվող մի ցած նկուղի վրա: Սեյրանը նկատեց, որ նկուղի փոքրիկ պատուհանից դուրս են թափվում աղոտ լուսո ճառագայթներ: Սա գինետուն էր, անշուշտ երաժշտության ձայնը այստեղից էր դուրս գալիս: Իրավ որ, նա որքան մոտենում էր գինետան, այնքան երաժշտության ձայնը զորեղանում էր: Վերջապես Սեյրանը բոլորովին մոտեցավ և կռացած սկսեց զգուշությամբ պատուհանից դեպի ներս նայել: Այս միջոցին երաժշտությունը դադարեց: Բարձրացավ գոռում, գոչում, աղաղակ:

Ադա հուռռա՛:

Ադա հուռռա, հափ-հափ . . .

Կոճերի կենացը:

Կոնծեցե՛ք:

Թամրազ, մի բաժակ էլ էն Մադրասի գինուց ածի: Հափ-հափ հուռ . . .

Խամուշ, խոսքը թամադինն է:

Մի քանի վայրկյան աղմուկը դադարեց: Սեյրանը պատուհանից նկատեց, որ ներսում սեղանի շուրջը նստած երիտասարդներից մեկը բարձրացավ ոտքի վրա, մի բաժակ գինի ձեռում պահած:

Թամադան է, տեսնենք ի՞նչ է խոսելու, մտածեց Սեյրանը և ականջը սեղմեց պատուհանի ճեղքին:

Տղերք, ես մեռնեմ լոթիանա, էս թասն էլ խմենք մեր էն ջահիլի

կենացը, որը ինքն էստեղ չի, ամա սիրտը էստեղ է, հափ-հափ:
Սուսանը մի խոր հառաչանք արձակեց կրծքից, հիշելով, թե

ինչպես Սեյրանը նեղացած, դառնացած բաժանվեց իրանից: Ո՞վ գիտե, նա դուրս եկավ, ո՛ւր գնաց . ո՛վ գիտե, յուր անբախտ գլուխը ո՞ւր կտանի: «Ախ աստված, ախ աստված, քո ձեռով կապել ես, քո ձեռով էլ բաժանում ես մեզ», ասաց Սուսանը, նայելով խոհանոցի սևացած առաստաղին: Ինչո՞ւ, ի՞նչ մեղք են արել, որ աստված այդքան բարկացել է իրանց վրա և այսպես պատժում է: «Էհ, մեռնեմ քո սուրբ զորությունին, ինչ անեմ, թող քո կամքը լինի, դու ուզում ես մեզ չարչարել և չարչարում ես: Ինքդ մեզ ստեղծել, այս աշխարհն ես գցել, մեր կրծքի տակ սիրտ ես դրել, որ այդ սիրտը այսօր մեզ մըղ-մըղ ուտի, այ, ինչպես այն որդն է ուտում փտած, սևացած կոճը ներսից»:

Սուսանը աջ ձեռը բարձրացրեց դեպի խոհանոցի առաստաղը, որտեղից լսվում էր որդի կըչկըչալու ձայնը:

Ուֆ, ուֆ, սիրտդ մաշվի, դու էլ մի կողմից ես մաշում ինձ, ձայնդ կտրիր: Կրակ է եղել մինչև օրս ինձ համար այս մի կտոր միսը: Այն օրից, երբ ես ինքս ինձ ճանաչել եմ, չի պատահել, որ մի անգամ ուրախ լինեի: Տխուր էի այն օրերն էլ, երբ Սեյրանը ձեռքիցս չէր դուրս եկել, տխուր էի այն գիշերն էլ, երբ մեր պատշգամբի վրա խոսում էինք: Ես հենց առաջուց գիտեի, որ այսպես պիտի վերջանա մեր բանը . իմ սիրտն էր ասում այդ»:

Օջախի մեջ այրվում էին չորացած փայտի կտորտանքը, իրանց պղնձագույն և մռայլ լուսով օգնելով ճրագի աղոտ լուսավորության: Սուսանը նստած էր ուղիղ

օջախի դիմացը: Կրակի լուսավորությունից նրա մաշված դեմքը ստացել էր ավելի վշտալի, ավելի մելամաղձոտ տեսք: Նրա ցամաքած շրթունքների վրա խաղում էր մի դառն ժպիտ, մի ժպիտ, որ արտահայտում էր ջախջախված սրտի սուր կսկիծը:

Մեղա քեզ, տեր աստված, մեղա քեզ, ասաց Սուսանը, երեսը խաչակնքելով, մտքովս տեսակ-տեսակ բաներ են անցնում, վախենում եմ, որ դու կպատժես ինձ:

Երբ նա ուսումնարանումն էր, մի օր կույսը խոսելով աշխարհի ստեղծագործության մասին, ասաց, թե աստված նախ քան մարդուն

ստեղծելը, աշխարհն է ստեղծել ու պատրաստել նրա համար: Հետո մարդուն ստեղծելով, ասել է նրանց . «Ադամ ու Եվա, էս

ամենը, որ տեսնում եք, ծով ու ցամաք, կենդանիներ ու թռչուններ, բոլորը-բոլորը ձերն է: Դուք եք նրանց տերն ու թագավորը, հրամայեցեք ու նրանք ձեզ կհնազանդվեն»: Եթե էդպես է, եթե կույսի ասածը ճշմարիտ է, ինչու աստված մի բան խնայել է մարդուց, ինչու նա չի ասել «մարդ, քո սիրտն էլ քոնն է . նրան էլ կարող ես հրամայել ու նա էլ քեզ կհնազանդվի»: Ահ, եթե աստված այդ էլ ասեր, մարդը այսօրվա պես այսքան չէր տանջվիլ ու այսքան մեղքեր չէր գործիլ: Ասում են թե խելոք մարդիկ իրանց սրտի ձայնը չեն լսում, ամեն բան խելքով են անում, երանի այդպիսիներին: Սուսանի խելքն ասում է . «ախչի, օրես դենը Սեյրանին չպիտի սիրես, որովհետև քո հոր նամուսն այդպես է ուզում», խելքն ասում է, բայց սիրտը հակառակում է: Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ:

Չկարողանալով իր հարցին պատասխանել, Սուսանը մի ձեռում ափսեն, մյուս ձեռում սրբիչը, ձգեց յուր հայացքը օջախի կրակի վրա, որ չրթչրթալով շարունակում էր այրվել: Մոտ մի րոպե նա այդ դրության մեջ անթարթ աչքերով նայում էր կրակին: Հետո, նա կրծքի վրա թափված թանձր մազերը հետ ձգելով, շարունակեց սրբել ափսեները:

Չէ, չէ, ինչքան որ միտք եմ անում, էլի իմ ասածն է դուրս գալիս: Վերցնենք հենց հորս, նա հո հիմար չի, նա հո յուր ասածի վրա հաստատ մնացող մարդ է, բայց տեսնում եմ, նա էլ ինչ որ անում է, էլի խելքով չի անում, սրտով է անում: Ասում է

թե «նամուսիս համար եմ կտրել իմ բարեկամությունը Հայրապետանց հետ»: Մի հարցնող լինի, ի՞նչ ասել է նամուս: Իմ կարճ խելքովս ես հասկանում եմ, որ նամուսը մարդուս սիրտն է: Չէ՞: Հա՛, հայրս ասում է «սիրտս մղկտում է, երբ լսում եմ, թե քաղաքում ինձ վրա բաներ են խոսում»: Սիրտս, սիրտս, սիրտս, ամենքն էլ իրանց սրտի վրա են գցում իրանց ցավերի պատճառը: Հայրս ասում է . «ես իմանում եմ, որ ինչ որ աղջկաս վրա խոսում են, սուտ է, բայց էլի ամոթից կարմրում եմ, երբ որ լսում եմ»: Ինչո՞ւ է կարմրում, եթե չի հավատում: Որովհետև սրտին դուր չի գալիս: Այո, հայրս էլ, նրա պես մարդն էլ չի կարողանում իրա սրտին

տիրանալ և այսօր ինքն էլ է տանջվում ու մեզ էլ է տանջում:
Չէ՛, ամեն բան մարդու սրտիցն է կախված: Մեղա քեզ,

աստված, մեղա քեզ, աստված, մեզ շատ իրավունքներ ես տվել, բայց մեր սրտի իրավունքը ձեռումդ ես պահում: Լավ, թո՛ղ քո կամքը լինի: Ես գիտեմ, որ ինչքան էլ ուզենամ Սեյրանին մոռանալ, չեմ կարող: Մի անգամ որ նա մտել է սիրտս, մեկ էլ այնտեղից դուրս կգա հոգուս հետ:

Սուսանը կուռը բարձրացրեց և արխալուղի թևով սրբեց արցունքը:

Ինչ ուզում ես արա, աստված, քո կամքը սուրբ է, բայց մի բան եմ խնդրում, խնայիր ինձ, և իմ ծնողներիս և այս խնդիրս կատարիր: Դու ինձ այնքան ուժ տուր, որ կարողանամ ապրել մինչև այն ժամանակ, որ ինձ պսակեն Ռուստամի կամ մի ուրիշի հետ, հետո մի քանի ամիս էլ ապրեմ, որ իմ ծնողներիս և իմ անունից ջնջեմ իզուր տեղը կպած կեղտը: Այնուհետև ես ինքս հոժար կամքովս իմ հոգին քեզ կտամ, ինչու որ ես առանց Սեյրանի ապրողը չեմ: Սեյրանիս համար էլ խնդրում եմ, աստված, որ նրա սրտից ինձ դուրս բերես ու խեղճ տղին չփչացնես:

Սուսանը բարձրացավ տեղից, ափսեները մաքրեց, չորացրեց և հավաքելով միատեղ, դուրս եկավ խոհանոցից: Դեռ սենյակի դռներին չհասած, նրա ականջին հասավ ծնողների խոսակցության ձայնը:

Երկար ժամանակ էր, որ Բարխուդարը չէր խոսում Գյուլնազի հետ: Սուսանը շատ զարմացավ, լսելով նրա խոսակցությունը և խիստ հետաքրքրվեց իմանալու, թե ինչի մասին են խոսում, չկամենալով միևնույն ժամանակ խանգարել ծնողներին:

Նա ափսեները դրավ մի կողմ, իսկ ինքը թաքնվելով բաց դռներից մեկի հետևում, սկսեց ուշադրությամբ լսել:

Տասն անգամ ասել եմ, հիմա վերջին անգամն եմ ասում, ա՛յ կնիկ, որ ես արածս քեզանից լավ եմ հասկանում, ասում էր Բարխուդարը ծանր և ամեն մի բառն առանձին շեշտելով: Իմ խելքը քամին չի տարել, որ աչքերս բաց-բաց ինքս ինձ ավելի խայտառակեմ: Ի՞նչ կասեն լսողներն ու տեսնողները, քեզ եմ հարցնում, եթե աղջիկս Հայրապետի տղի վրա պսակեմ: Չե՞ն ասիլ, որ էդ մարդու աղջիկը մի կտոր կեղտոտ շոր էր, տվին կեղտոտողին,

որ ինքը լվանա: Կասեն ու մի բան էլ կավելացնեն: Դու
ճանաչում ես մեր քաղաքացիներին, գիտես, որ նրանք ինչքան են

սիրում ոտների տակ կոխոտել էն մարդուն, որ մի անգամ սկկվել ու ցեխի մեջ է ընկել: Խելքի, եկ, թո՛ղ մեր երեսի աբուռը մի կերպ պահենք:

Վերջին խոսքերը արտասանելու ժամանակ Բարխուդարը ձայնը իջեցրեց, չնայելով որ սենյակում բացի Գյուլնազից ոչ ոք չկար, որովհետև Սմբատը խանութի աշակերտի հետ մյուս սենյակում քնած էին:

Լսելով յուր հոր վերջին խոսքերը, Սուսանի ամբողջ մարմնով մի դող անցավ:

Մեռի՛ր, տափը մտի՛ր, Սուսան, էլ ի՛նչ երեսով ես ապրում, տե՛ս որքան ընկել ես հորդ աչքում: Տեր աստված, տեր աստված, միայն քե՛զ է հայտնի իմ անմեղությունը, և դու հախը նահախին չես տալ:

Վիզս կկտրեմ, գլուխս շների առաջ կգցեմ , թե որ աղջիկս էս ճրագի լույսի պես իստակ չլինի: Հավատացիր, հաբխուդար, որ Սուսանս անմեղ է հրեշտակի պես, պատասխանեց Գյուլնազը նույնպես հազիվ լսելի ձայնով:

Յատուկ Պոէմ

Հավատում եմ, բայց գնա դու քաղաքին էլ հավատացրու: Երկու ձեռներ ունիմ, երկուսի բերանը կկապեմ, բաս մնացածինը:

Հապա ինչպե՞ս կապենք, Բարխուդար, չար լեզուները, որ մեր երեխային տանջանքներից ազատենք:

Ես մի անգամ ասել եմ, պրծել:

Որ պիտի Քյոչարանց Ռուստամին տա՞նք:

Թե նա էլ չեղավ, մի ուրիշին:

Բարխուդար, պարզն եմ ասում, Սուսանս Սեյրանին է սիրում, նա ուրիշի հետ ապրել չի կարող:

Ադա՛, ջառ ու ջհաննամը որ սիրում է, ես էլ իմ պատիվս եմ սիրում: Թո՛ղ տասը Սեյրան-Սուսաններ փչանան, միայն թե անունս կեղտից սրբվի:

Տիրեց լռություն:

Սուսանը դռան ճեղքից ներս նայեց: Գյուլնազը արտասվում էր: Վերջին երեք ամիսները նա մի անգամ էլ չէր արտասվել, չնայելով

իր դառն վշտերին: Աղի արցունքները բուռն զորությամբ մի
անգամից դուրս թափվելով նրա խորը թաղված աչքերից, կարկտի

պես գլորվում էին նիհար ու մաշված երեսով:

Բարխուդարը չէր արտասվում: Բեղերը ոլորելով և երբեմն կրծոտելով, նա մոլոր հայացքով սենյակի կոճերին էր նայում:

Մայրս լաց է լինում, հայրս ո՛չ, մտածեց Սուսանը: Բայց ի՞նչպես հայրս սփրթնել է, ինչպես նրա պռոշները կապույտ կապտել են: Օօ՛օ՛, քեզ պես մարդն արտասվել չգիտե, քո բնավորությունից հեռու է սրտի վշտերը արտասուքով արտահայտելը: Դու քո արցունքները բաց ես թողնում ներս, սրտիդ մեջ, որ ավելի բորբոքեն ցավերդ: Օօ՛օ, ես իմանում եմ, դու մորիցս շատ ես տանջվում,

այդ երևում է քո վառված աչքերից: Խե՛ղճ մարդ, ինչո՛ւ ես քո օրը սևացնում: Տեր աստված, մի հնար ցույց տուր, որ ես իմ ծնողներին ազատեմ այդ տանջանքից: Եկ, ներս վազեմ, ընկնեմ հորս առաջ, արտասվեմ, ներողություն խնդրեմ, ամեն բան նորից պատմեմ, ասեմ . . . ասեմ սխալվել եմ, հայր, բաշխիր: Բայց օօօ՛, ի՛նչպես ասեմ, ինչպես երեսս կպատի նրա առաջ այսպես խոսելու և ինչ մեղք ունիմ: Չէ, ավելի լավն է, ես հենց վաղը առավոտը մորս հետ առանձին կխոսեմ: Ես մորս կհավատացնեմ, որ Սեյրանին չեմ սիրում, թե ուզում եմ ուրիշին գնալ: Այդ ամենից լավն է, խեղճ կնիկը կհանգստանա, էլ չի չարչարվիլ:

Լսի՛ր, ինչ եմ ասում, ընդհատեց լռությունը Բարխուդարը, լաց լինելով բան չես կարող առաջացնել, լավն է մեր գլխի հոգսը խելքով տեսնենք: Բանը վաղ թե ուշ պիտի վերջացնենք: Շըպպանիկ է, ինչ գահրումար է, որ ասում ես շաբաթը հինգ անգամ գլխիդ է գալիս Ռուստամի կողմից, էգուց կամ մյուս օրը թե որ մեկ էլ եկավ, ասա՛, որ ես ղաբուլ եմ Սուսանին տալու:

Ռուստամի՞ն:

Հա, հենց Ռուստամին: Թե որ ուզում են, թող հենց էս քանի օրերը նշանը բերեն, վերջացնենք: Էլ երկարացնելու տեղը չի, դու էլ խելքդ գլուխդ հավաքիր, ֆիքր արա, տե՛ս հարսանիքի համար ինչ որ հարկավոր է առնեմ բազարից: Լսեցի՞ր: Դա վերջին խոսքս է:

Շըպպանիկը երկու շաբաթ է, որ ոտը մեր տնից կտրել է,

պատասխանեց Գյուլնազը, աչքերը սրբելով:
Գյուղացիները բեռնած էշերը իրանց առաջ գցած, քշում են փողոցից

փողոց: Դրանք մրգավաճառներ են, որոնք անդադար գոչում են բարձրաձայն «ա՛յ գողալ (հոն) առնող, մանը երկու շահի, այ խիար (վարունգ) առնող, հարյուրը մի աբասի» և այլն, և այլն: Գյուղացիների ձայնին հետևում է քաղաքի մրգավաճառի ձայնը, որը ահա սև թուզով լցված մի ահագին տաշտ գլխին անցնում է, ստեպ-ստեպ կրկնելով . «սաբահիիի, այ լարա ինջիր»: Երբեմն-երբեմն բացվում են այս ու այն տան դռները և մի կին կամ մի օրիորդ շալով փաթաթած գլուխը դուրս է ցցում: Նախ և առաջ նա նայում է աջուձախ և

տեսնելով, որ օտար մարդ չկա փողոցում, մի պղնձյա սկուտեղ ձեռում դուրս է գալիս փողոց: Շալի տակից նա ձեռով նշան է անում մրգավաճառին: Մրգավաճառը մոտենում է, մի քանի րոպե շարունակվում է սակարկությունը . վերջապես, գնողը մի քանի սև փողեր ձգելով մրգավաճառի առաջ, միրգ է կշռել տալիս, սկուտեղը լցնում և շտապով ներս սլկվում: Ահա արհամարհական ժպիտը երեսին, բեղերը անդադար ոլորելով, աջուձախ մտիկ անելով, ուղիղ փողոցի մեջտեղով գնում է յուր խանութը նոր հարստացած մանրավաճառ Խաչովը: Նա բուխարու գդակի տեղ գլխին դրել է ֆուրաշկա, իսկ չմուշկների փոխարեն՝ հագել է եվրոպական կոշիկներ: Կոշիկները ճռճռում են, և Խաչովը դիտմամբ է սալահատակի ավելի հարթ և մեծ քարերի վրայով գնում, որ այնտեղ ավելի բարձր ձայն հանեն յուր կոշիկները: Ամեն անգամ ոտը փոխելիս գրընգ-գրընգում են նրա ձեռի բանալիները, չըխկ-չըխկ կպչում է ժամացույցի քողը արծաթե քամարին և դրանց ձայները խառնվելով կոշիկների ճռճռոցների հետ, կատարյալ մի համերգ է նրա համար: Եվ Խաչովը, այդ համերգով հափշտակված, աչքերը վառված, ընթանում է առաջ ծանր և հպարտ քայլերով: Խաչովի հետևից կեղտոտ թաշկինակի մեջ փաթաթած հաց ու պանիրը կոնատակին դրած և մի կապ կիսակար չմուշկներ ուսովը ձգած, գալիս է կոշկակար Թամրազը: Ահա Թամրազը հավասարվեց մանրավաճառին, քիչ հեռացավ հետ ու հետ, մի վայրկյան կանգնեց, երեսը դարձրեց նրան, ձեռները կրծքին դարսեց և «բարի լույս

աղին» ասելով, գլուխ տվավ: «Աստուծո բարին, ուստա», պատասխանեց մանրավաճառ Խաչովը, առանց նայելու «ուստայի» երեսին և առանց ընդհատելու յուր կոնցերտը:

Ամենքը իրանց գործին էին շտապում: Իսկ մեր Հայրապետը, չնայելով որ առավոտները սովորաբար ամենից վաղ էր գնում խանութը, դեռ փողոցում չէր երևում: Նա դեռ տանն էր:

Թևավոր չուխան ուսերին ձգած, սրածայր գդակը գլխին, նա անցուդարձ էր անում սենյակում, անդադար ներս ծծելով չիբուխից դառն ծխախոտի թունավոր ծուխը և կրկին ահագին քուլաներով դուրս թողնելով օդի մեջ:

Նրա գունասպառ դեմքը, կնճռված ճակատը, ծոմռված շրթունքները, դողդոջուն ձեռները, անհաստատ և անկանոն քայլվածքը, այս բոլորը, բոլորը հաստատում են, որ նա գտնվում է հոգեկան սաստիկ խռովության մեջ: Ժամանակ-ժամանակ, երբ նա չիբուխը հանում է բերանից և ծուխը բաց թողնում, նրա ծոմռված շրթունքներով սահում է մի դառն կսկծալի ժպիտ: Այդ վայրկյաններին ծերունու անորոշ հայացքը, կարծես անգիտակցաբար, ընկնում է Մարիամ բաջու վրա, որ նստած է սենյակի մի անկյունում:

Մարիամ բաջին չէր նայում յուր ամուսնուն: Սովորականին հակառակ նրա գլուխը բաց էր և կարճլիկ մազերը անկանոն կերպով սփռված էին ուսերի վրա: Գլուխը կարմիր թաշկինակով փաթաթած, նրա դեմուդեմ անկողնի մեջ պառկած էր Սեյրանը: Նրա փակ աչքերից, սեղմված շրթունքներից երևում էր, որ քնած էր: Մարիամ բաջին անդադար հառաչելով, ախ ու ուֆ քաշելով, շուտ-շուտ յուր ձեռը դնում էր նրա ճակատին և կրկին հետ քաշելով, կրկնում . «տաքացրել է»: Թաշկինակի տակից Սեյրանի ճակատի վրա փայլում էին արյունի կարմիր կաթիլներ, որ չորացել էին ու կպել կաշվին: Նրա երեսը ուռած էր և տեղ-տեղ կապտած:

Երբ վերջին անգամ Մարիամ բաջին գլուխը դարձրեց դեպի յուր որդու երեսը և համոզվեց, որ նա քնած է, զգուշությամբ բարձրացավ տեղից:

Դուրս եկ, երեսդ լվա, գլուխդ կարգի բեր, հիմա կգան, կհավաքվեն կեղծավորները ու էլի կսկսեն սուտ-սուտ ախ ու վախ քաշել, խոսեց Հայրապետը ցած ձայնով, երևի, նույնպես չկամենալով խանգարել Սեյրանի քունը:
Ջհաննամ, որ կգան, դարդս խո նրանք չեն, պատասխանեց

Մարիամ բաջին, խորը հառաչանք արձակելով կրծքից և ուղղելով գլխի մազերը: Ախար, ա՛յ մարդ, էլի դու կարգին չես ասում, թե ի՛նչպես է պատահել էս անցքը երեխիս:

Խոցոտված սրտիս մատ մի՛ կոփիլ, աստված սիրես, պատասխանեց Հայրապետը, երեսը շուռ տալով յուր ամուսնուց:

Յատուկ Պոէմ

Յարադան աստված, դո՛ւ նրանց հախին գաս, դո՛ւ նրանց ծնողներին էլ էս օրին հասցնես:

Իսկի խալխի համար անեծք մի՛ անիլ, ոչ նրանք են մեղավոր, ոչ էլ ծնողները:

Հապա ո՞վ է երեխիս չախալախ արել ու էս օրը գցել:

Ինքը, հախն է: Թո՛ղ չարչարվի, տնքտնքա, խելքը գլուխը կգա: Հը՛մ, ինչ սոնկ է՞, «խելքը գլուխը կգա»: Եթե էշի պոչը տափին կհասնի, դա էլ կխելոքանա: Սեյրան, ուրիշ անեծք չունեմ, տա՛ աստված, որ դու էլ ինձ պես հայր լինես ու քեզ պես տղի ձեռին տանջվես: Էս ի՛նչ օր է, ի՞նչ ապրել է, տեր աստված, մի անգամ ա՛ռ հոգիներս ու ազատիր էլի:

Հերիք է, ա՛յ մարդ, քի՛չ սիրտդ մըղ-մըղ մաշիր: Էլի օրհնյալ լինի աստված, որ երեխիս կենդանի են բերել, որ սպանած լինեին, ի՞նչ պիտի անեինք:

Երանի չէր, որ սպանեին ու պրծներ, մենք էլ ազատված կլինեինք:

Ո՛ւֆ, լեզուդ չորանա:

Չէ՛, բաս մնալու է, էսօր կենդանի են բերել, վաղը կամ մյուս օրն էլ աստուծո կարող զորությամբ կամ գլուխը կբերեն, կամ փորը ծխով լցված:

Մարիամ բաջին, որպեսզի չլսի յուր ամուսնու կսկծալի խոսքերը, հեռացավ սենյակի մյուս անկյունը ու այնտեղ սկսեց յուր հագուստը կարգի բերել:

Հրես ասում եմ, աստուծով մի օր կլինի ու դու էլ կտեսնես, շարունակեց Հայրապետը, կարծես, դիտմամբ, որ ավելի ու ավելի վշտացնի Մարիամ բաջու սիրտը: Այն օրից, երբ ընկերացել է լրբերի, գողերի, հարբեցողների, թուղթ խաղացողների, պապիրոս

քաշողների հետ, էլ ես նրանից ձեռք եմ քաշել, ասել եմ,
«հե՛չ դահի բունան օղուլ չխմազ»: Խմացա՞ր: Հիմա նրա

ավետարանը կարդացված է, թող սատկի ու շների կերակուր դառնա էլի՛, փիե՛: Չէ, չեմ ուզում, չեմ ուզում ջանըմ, գյոզում էնենց տղին, որ գիշերվա կիսին տնից փախչում է ու մտնում գինետուն մոր կաթը կտրածների հետ լակում, կռվում ու շան պես էնքան թակվում, ջարդ ու փշուր լինում, որ փալասով են տուն բերում: Տա՛ր, տա՛ր քեզ լինի, խերը տեսնես, ես նրանից ձեռ եմ քաշել, յախաս թափ եմ տալիս:

Հայրապետը այս ասելով երկու ձեռներով բռնեց յուր արխալուղի օձիքից և թափահարեց:

Հրես ասում եմ, հենց որ աչքերը բաց արավ, ուշքի եկավ, ասա նրան, որ էլ աչքիս չերևա: Թող դուրս գա, կորչի որտեղ որ ուզում է, ես նրա հետ էլ բան չունիմ: Հասկանո՞ւմ ես: Ես նրա հայրը չեմ, իմացա՞ր, ես կուժ ծախող Հայրապետս, էլ օրես դեն նրա հայրը չեմ, պրծավ գնա՛ց: Հրես ես էլ կգնամ Կոնդուստոր, սեկլատարին կասեմ, որ նրա անունը դաֆթարից հանի դուրս: Հետո կգամ նաչառնիկի մոտ ու ամեն բան նրան մին-մին նաղը կանեմ, էսպես, էսպես, Սեյրանը տղաս չէ, վասսալա՛մ, շյուդ թամամ . . .

Պրծավ գնաա՛ց, իմ բանս էլ դրստվեց, յարիս էլ մահլամ դրիր: Քիչ ենք խայտառակվել, դու էլ գնա՛, կունդուստորի-մունդուստորի, սկլատարի-մկլատարի դավթարը գցիր անուններս: Հայրապետ, շուն է, գել է, լիրբ է, փչացած է, ինչ որ է էլի տղադ է, էլի հայրն ես, դու պիտի մի կերպ էս չար ճանապարհից հեռացնես նրան:

Չեմ ուզում, ջանիմ, չե՛մ ուզում էլի, որ նա տղաս լինի: Տար վզովդ գցի՛ր, ես բան չունեմ, ես ձեռներս լվանում եմ, թող գնա չոլերն ընկնի: Նա չէ՞ր պատճառը, որ Բարխուդարը քսան-երեսուն տարվա բարեկամությունը մի օրում քիրթ կտրեց ինձ հետ: Նա չէ՞ր պատճառը, որ խեղճ մարդու աղջկա անունը սաղ քաղաքում ընկավ, ինքն էլ խայտառակ իլա՞վ: Չէ՛, չէ՛, չէ՛, չեմ ուզում, նա իմ տղաս չի էլի, փիիեե՛, նահլաթ քեզ . . .

Քո խեղճ Բարխուդարին թող խեղճ օձ կծի, ընդհատեց Հայրապետի խոսքը Մարիամ բաջին, թող նրա սիրտը տասը դանակ միասին

Յատուկ Պոէմ

խրվեն, թող աստծուց մահ խնդրի, մահը ձիավոր իլի,
ինքը փիադա վազ տա, վազ տա, չհասնի: Նա, նա, էն քյոփակ

Բարխուդարն է երեխիս էս օրին հասցրել:

Մարիամ բաջին այս թունավոր անեծքը արտասանեց աչքերը դեպի երկինք բարձրացրած և ձեռներով անդադար կրծքին խփելով: Հայրապետը, դեմուդեմ կանգնած, բարկացած նայում էր նրա երեսին, մի ձեռով չիբուխը քիչ բերանից հեռու բռնած, մյուսով ստեպ-ստեպ գդակը գլխին սեղմելով:

Երբ Մարիամ բաջին յուր անեծքն ավարտեց, Հայրապետը կամեցավ մի ինչ-որ բան խոսել, բայց կատաղությունից չկարողացավ ոչինչ ասել: Նա չիբուխը խրեց գոտում, ձեռները քաշ ձգեց և գլուխը աջ ու ձախ շարժելով, շարունակեց մտիկ անել ամուսնու բերանին:

Այս պատկերից հետո Մարիամ բաջին կոացավ, վերցրեց գետնից շալը և գլխին փաթաթելով, ասաց .

Տափին դիպչեն բախտավորները: Ուրիշները առավոտվա ժամաժամքի աղոթք են անում, ես անեծք եմ թափում բերանիցս:

Ինչու որ օձ ես, օձի արգանդեն դուրս եկած, ասաց Հայրապետը, կրկին չիբուխը գոտուց դուրս հանելով:

Դու էլ ցավիս վրա ցավ մի՛ ավելացնի, աստված սիրես:

Ձայնդ կտրի՛ր, մոլթանու աղջիկ: Լեզուդ կծած պահիր, թե չէ ամենի աջըղը քեզանից կառնեմ, բարկացավ կրկին Հայրապետը, այս անգամ մոտենալով Մարիամ բաջուն և չիբուխը բարձրացնելով նրա գլխին:

Ա՛ռ, ա՛ռ, ինչ ուզում ես արա, էլ օրես դեն ինձ համար սև ու սպիտակ մին է: Չէ, սիրտս էրվի, խորովի, մի անեծք էլ չանե՞մ սաբաբի համար, հա՞:

Սաբաբը դու ինքդ ես:

Սաբաբը քյոփակ Բարխուդարն է: Թո՛ղ, թող աղջկանը տանի տա հայասըզ Սանամի լակոտ Ռուստամին: Ինչո՞ւ չի տալ, հարուստ, սովդաքար . . . հը՛մ, հըմ . . . յարադան աստված, դու հախը նահախին տվողը չես: Շատ չի քաշիլ, ես կտեսնեմ Բարխուդարին փոշմանած, գլխին թակելիս:

Շատ ես լեզվիդ զոռ տալիս, հա՛, փիեե՛, գոչեց Հայրապետը,

դարձյալ կանգնելով յուր ամուսնու դեմուդեմ:
Մարիամ բաջին երեսը շուռ տվավ նրանից:

Չէ, տեսնում եմ, որ գարիդ շատ է ընկել, բաս, որ էդպես է, ա՛ռ, աղբեր, դա քեզ, նա ինձ, հա, ջանըմ, դա քեզ, նա ինձ:

Այս ասելով Հայրապետը վերցրեց յուր գլխից գլխարկը և Մարիամ բաջու գլխից շալը: Գդակը դրավ ուժով Մարիամ բաջու գլխին, իսկ շալը ձգեց յուր գլխին:

Հիմա, համեցեք ես մեղա աստուծո, դու մարդություն արա՛, օրես դեն, ես կնիկություն կանեմ:

Յարաբ, աստված, էս մարդուն մի ծտի խելք էիր տվել, էդ էլ ինչո՞ւ խլեցիր, ասաց Մարիամ բաջին, գդակը գլխից մի կողմ շպրտելով և յուր շալը Հայրապետի գլխից քաշելով:

Գդակն ընկավ անկողնի վրա: Սեյրանը զարթնեց:

Նա վերմակը հետ քաշեց և գլուխը բարձրացրեց: Հայրապետը մոտեցավ, որ գդակը վերցնի անկողնի վրայից: Մի վայրկյան հոր ու որդու հայացքները հանդիպեցին իրարու: Հայրապետն արագությամբ երեսը շուռ տվավ, որ որդու երեսը չտեսնի: Սեյրանի դեմքը արտահայտում էր հոգեկան տարօրինակ տանջանք: Արդյոք, ո՞րն էր այս վայրկյանին վշտացյալ պատանու մեջ զորեղ խղճի խայթոցը ծերունի ծնողներին պատճառած ցավերի մասին, թե սեփական տանջանքը:

Ջուր, արտասանեց Սեյրանը թույլ ձայնով:

Մարիամ բաջին շտապեց բավականացնել նրան: Սեյրանը նկատեց, թե ինչպես հայրը իրանից երեսը շուռ տվավ զզվանքով, նրա երեսը շառագունվեց:

Առ, խմի՛ր, ասաց Մարիամ բաջին, ջրով լի բաժակը մոտեցնելով որդու բերնին:

Ո՞րտեղդ է ցավում, հարցրեց, երբ Սեյրանը բաժակը ագահությամբ դատարկելով հետ դարձրեց:

Գլուխս, պատասխանեց Սեյրանը և, կրկին վերմակը գլխին քաշելով, պառկեց:

Մի քիչ նստիր, խոսիր, որ քեֆդ բացվի, բալաս, հերիք է քնածդ, շարունակեց Մարիամ բաջին, խնամքով ծածկելով յուր

որդու ոտները վերմակի ծայրով:
Նստել չեմ կարող, գլուխս ցավում է:

Երեսդ դես պարանիր ու խոսիր:

Չեմ ուզում, չեմ ուզում, թող, գոչեց Սեյրանը, գլուխն ավելի խորը թաղելով վերմակի տակ:

Չեմ ուզում, հըմ, երես ունիս, որ ուզես, ամոթից պիտի խեղդվես, ոչ թե խոսես, մեջ մտավ Հայրապետը, որ այդ ժամանակ երեսը մյուս կողմ դարձրած չիբուխ էր լցնում: Ադա, ամաչո՞ւմ ես իսկի, շարունակեց նա, մոտենալով Սեյրանի անկողնին, ամաչում ե՞ս, թե երեսիդ մեռոնը թափվել է ու սկված կաշին է մնացել, հը՞մ . . .

Օղորմի քո հորը, ա՛յ մարդ, օղորմի օխտը պորտիդ, ստո՛ւս արա, ստո՛ւս արա, թող տեսնենք գլուխներիս ի՛նչ օյին է գալիս, աղերսեց Մարիամ բաջին:

Այ քյոփօղլի աղջիկ, չե՞ս թողնելու, փիե՛ փիե՛, ի՞նչ ես գլխիս չաքուճ դառել, խեղդվեցի հո, գոռաց Հայրապետը Մարիամ բաջու վրա: Ասա՛, ասա՛, անառակ տղա, ասա տեսնեմ, դա ի՞նչ օյիններ են, որ դու մեր գլխին բերում ես, հը՞մ:

Սեյրանը լուռ էր:

Չես խոսո՞ւմ, լեզու չունե՞ս, լալացել ե՞ս, հըմ, լալացի՛ր, այ «սանի դողանըն բոյնի սնսուն, բելա բոյնի սնսուն, Սեյրան օղլան»:

Սնսո՛ւն, սնսո՛ւն, հա՛, սնսո՛ւն, երեք անգամ կրկնեց Մարիամ բաջին վշտացած ձայնով:

Վերմակը շարժվեց, և Սեյրանը գլուխը դուրս հանեց: Նա քիչ բարձրացավ և ձախ կողմով հենվելով անկողնին, մի քանի վայրկյան նայեց հոր երեսին և կրկին ծածկվեց ու ընկավ:

Ի՞նչ ես ուզում, բալաս, հարցրեց Մարիամ բաջին:

Հըմ, ուզում էիր, որ մի բան հաչե՞ս, հաչի՛ր, անառակ:

Եթե ես լավ որդի չեմ, դու էլ ինձ համար մի օրինավոր հայր չես, փնթփնթաց Սեյրանը, գլուխն ավելի խոր թաղելով վերմակի տակ:

Հայրապետը լսեց այս խոսքերը:
Լսեցի՞ր, այ կնիկ, տե՛ս, տե՛ս, բեզզադը ջուրիաք էլ

ունի...

Նա չկարողացավ խոսքն ավարտել, չուխան ուսերից մի կողմ ձգեց, չիբուխն աջ ձեռում սեղմեց և ատամները կրճտելով, սկսեց բոլոր ուժով ոտները գետնին խփել:

Հայրապե՛տ, Հայրապե՛տ, խելքդ գլխիդ հավաքիր, մեջ մտավ Մարիամ բաջին:

Կտրի՛ր ձայնդ, դու, հըմ, հարամզադա, համարձակվում ես հորդ գլխին չաքո՞ւչ բանեցնել: Դո՛ւրս, դո՛ւրս ասում եմ, հենց է՛ս սհաթիս դուրս, օձի զավակ:

Հայրապետը հարձակվեց Սեյրանի անկողնի վրա, վերմակը խլեց և մի կողմ շպրտեց:

Մարիամ բաջին ընկավ ամուսնու, ոտների առաջ:

Յատուկ Պոէմ

Աման դըր, աման, ա՛յ մարդ, տունս մի քանդիլ, խեղճ եմ...

Շորերս, շորերս, ես չեմ ուզում էլ այսուհետև ձեր որդին լինել, դուրս եմ գալի հենց այս րոպեիս:

Այս ասելով, Սեյրանն արագությամբ ոտի կանգնեց անկողնի վրա:

Բաց թողնելով ամուսնու ոտները, Մարիամ բաջին այս անգամ չոքեց որդու առաջ, մազերը փետտելով:

Սեյրա՛ն, Սեյրա՛ն, խնայի՛ր ոտքի վրա չորացած մորդ բամբակ մազերը, խնայի՛ր, գոչեց խեղճ կինը աչքերից աղի արտասուք թափելով և մազերը տարածելով որդու ոտների առաջ:

Հայրապետը մնաց անշարժ: Նրա ալեխառն գլուխը և ձեռները բարկությունից դողում էին: Կարծես մոր աղերսանքն ազդեցին Սեյրանի վրա: Թշվառ պատանին, տեսնելով նրան այդ դրության մեջ, նույնպես մնաց անշարժ: Նրա ձեռները թուլացան և քարշ ընկան կողքերին, իսկ գլուխը թեքվեց կրծքին:

Բա՛ց թող, բաց թող, գնա, տեսնեմ, ո՞րտեղ է գնալու, ի՞նչ կարող է անել առանց ծնողների, խոսեց Հայրապետը, այս անգամ մի քիչ մեղմացած:

Չէ, չեմ թողնիլ, միսը եղունգից բաժանե՞լ, հայրը որդուց

ջոկե՞լ: Չէ՛, չէ՛, առաջ վիզս կտրեցեք, հետո ջոկվեցեք:
Մատաղ լինես, Սեյրան տղա, քո ծերացած մորդ, թե չէ

աստծուն է հայտնի, որ մեծ թիքաղ ականջդ կմնար ձեռումս:

Թող մնա, այսուհետև Սեյրանի համար ողջ մին է ինչ էլ որ լինի: Ես էլ մորս եմ խնայում, բայց իմացի՛ր, որ էլ օրես դեն ես այստեղ մնալ չեմ կարող: Կթողնեմ այս տունը հենց այն րոպեին, երբ ոտներս կարող կլինեն տեղից շարժվիլ:

Այս ասելով, Սեյրանն այլևս չկարողացավ ոտքի վրա կանգնել: Բոլորովին ուժաթափվեց և ընկավ անկողնի վրա:

Յատուկ Պոէմ

Տանջի՛ր, աստված, տանջի՛ր, պապակիր ինձ, ինչքան ուզում ես, բացականչեց Մարիամ բաջին, վերմակը քաշելով Սեյրանի վրա:

Այդ վայրկյանին դրսից լսվեցին ոտների ձայներ: Մարիամ բաջին շտապեց կարգի բերել յուր ցիրուցան եղած մազերը և հագուստն ուղղել:

Հայրապետը դռներից դուրս նայեց և իսկույն դեպի ներս շուռ գալով, ասաց . «սատանաների նախիրն եկավ, վե՛ր կաց ոտքի»:

Ներս թափվեցին մի խումբ կանայք խայտաճամուկ չարշովների մեջ փաթաթված, տնքտնքալով, ծանր հառաչանքներ արձակելով, ախ ու վախ քաշելով:

Հայրապետր չուխան հագավ ու դուրս գնաց:

Մարիամ բաջին առաջ շարժվեց, որ հյուրերին ընդունի:

Յատուկ Պոէմ